

Eva Kolesová

Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči

Praktické rady pro rodiče a jejich děti

Mgr. Eva Kolesová

Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči

**Praktické rady pro rodiče
a jejich děti**

ISBN 978-80-88163-03-9 (brož.)

ISBN 978-80-88163-04-6 (e-pub)

ISBN 978-80-88163-05-3 (mobi)

pasparta

Pasparta Publishing, s. r. o. – sociální podnik zaměstnávající
lidi s poruchou autistického spektra, jehož zřizovatelem
je Národní ústav pro autismus, z.ú. (NAUTIS)

OBSAH

ÚVOD	5
1. PŘEHLED VAD ŘEČI	6
2. NENÍ LOGOPED JAKO LOGOPED aneb JAK SE V TOM VYZNAT?	7
3. JAK BY MĚLA VYPADAT PRVNÍ NÁVŠTĚVA NA LOGOPEDII	9
4. DYSLALIE (PATLAVOST). Nejčastější vada řeči dětí i dospělých	13
4. 1 Co může být příčinou nesprávné výslovnosti	13
4. 2 Návštěva logopedie.	16
4. 3 Jak se vyvíjí správná výslovnost	17
4. 4 Logopedická terapie dyslalie.	18
4. 5 Co můžeme cvičit sami doma	19
4. 6 Příklad z praxe	34
5. OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI (OVŘ). Narůstající vada řeči u dětí	36
5. 1 Příčiny vzniku opožděného vývoje řeči	37
5. 2 Na koho se obrátit?	38
5. 3 Opožděný vývoj řeči na podkladě sluchové vady	39
5. 4 Opožděný vývoj řeči na podkladě poruch intelektu.	39
5. 5 Opožděný vývoj řeči na podkladě orgánových poruch mluvidel	39
5. 6 Opožděný vývoj řeči na základě autismu	40
5. 7 Opožděný vývoj řeči prostý	40
5. 8 Kdy začít docházet na logopedii?	41
5. 9 Logopedická terapie opožděného vývoje řeči.	41
5. 10 Co mohou dělat rodiče?	43
5. 11 Příklad z praxe	45
6. VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE (VD)	47
6. 1 Jaké jsou příčiny vzniku vývojové dysfázie.	47
6. 2 Na jaké odborníky se obrátit	48
6. 3 Příznaky	49
6. 4 Terapie	50
6. 5 Praktické rady při logopedické terapii	51

6. 6 Nástup do školy	58
6. 7 Příklad z praxe	59
7. KOKTAVOST A BREPTAVOST, (Balbuties a Tumultus sermonis)	62
7. 1 Koktavost	63
7. 1. 1 Jaké jsou příčiny koktavosti?	63
7. 1. 2 Kdy by se měli rodiče začít znepokojovat?	64
7. 1. 3 Logopedická terapie	66
7. 2 Breptavost	70
7. 2. 1 Příčiny vzniku breptavosti	70
7. 2. 2 Jaké jsou projevy breptavosti, jak ji poznat?	70
7. 2. 3 Logopedická terapie	71
7. 3 Příklad z praxe	73
8. ELEKTIVNÍ MUTISMUS, (dítě, které s každým nemluví)	74
8. 1 Jak tedy dítě komunikuje?	74
8. 2 Na koho se obrátit?	74
8. 3 Co by měla logopedická terapie obsahovat	75
8. 4 Jaká je prognóza	75
8. 5 Příklad z praxe	76
9. DĚTI S ROZŠTĚPEM RTU A PATRA A JEJICH ŘEČ	77
9. 1 Co je příčinou vzniku rozštěpů?	77
9. 2 Jaké rozštěpy existují?	77
9. 3 Na jaké odborníky se obrátit?	78
9. 4 Jaký je vývoj řeči dětí s rozštěpy?	79
9. 5 Logopedická terapie	80
9. 6 Příklad z praxe	80
SLOVO ZÁVĚREM	82
Slovníček pojmů	83

ÚVOD

Knížka, kterou v této chvíli držíte v ruce, se k Vám pravděpodobně dostala proto, že Vás, Vaše dítě nebo někoho blízkého trápí obtíže spojené s komunikací nebo konkrétní vadou řeči.

Dovolte, abychom Vám zde představili soubor vad a poruch řeči, se kterými se můžete nejčastěji setkat u dětí v rámci jejich celkového vývoje. Najdete zde i informace, které se týkají vad a poruch úzce souvisejících s řečí (obtíže s příjmem potravy, žvýkání, polykání).

Rádi bychom Vám ukázali jednotlivé vady a poruchy řeči a naučili Vás orientovat se v pojmech, které se týkají logopedie. Mimo popisů a správných postupů diagnostiky bychom Vám rádi také předestřeli postupy týkající se terapie vad řeči.

Až budete naši knížku číst, brzy zjistíte, že je mezi Vámi spousta lidí, kteří mají s vadami a poruchami řeči problémy. Na konkrétních příkladech z logopedické praxe se přesvědčíte, že zvládnout úspěšně logopedickou terapii není vůbec nemožné.

Cílem této knížky není předložit podrobný a vyčerpávající přehled poruch a vad řeči, ale seznámit Vás rodiče či učitele mateřských a základních škol s nejčastěji se vyskytujícími vadami a poruchami řeči.

1. PŘEHLED VAD ŘEČI

Široká veřejnost má již dlouhou dobu povědomí o tom, co to je logopedie a čím se zabývá. I přesto mezi většinou lidí stále panuje mýtus, že na logopedii se děti chodí učit správnou výslovnost. Často můžeme slyšet naše prarodiče, jak vypráví historky o tom, že táta chodil na R a cvičil doma pořád dokola „tdnka tdnka“, až se mu to R nakonec podařilo. Nebo že strýček dlouho nemluvil, a tak ho nutili pořád dokola opakovat slova, až je nakonec řekl a bylo všechno v pořádku.

Ano samozřejmě! Správná výslovnost hlásek je jistě velmi důležitá a v běžném životě ji všichni potřebujeme. Ale co třeba další oblasti řeči? Plynulost projevu, tempo řeči, odpovídající slovní zásoba, gramatická struktura vět, dobré komunikační dovednosti a vyjadřovací schopnosti, hlas, polykání, žvýkání, příjem tuhé stravy.

V níže uvedeném přehledu zjistíte, že existuje celá řada různých vad řeči, kterými se logopedie zabývá. Vada výslovnosti sem rozhodně patří, ale uvidíte, že není zdaleka jediná.

2. NENÍ LOGOPED JAKO LOGOPED

aneb JAK SE V TOM VYZNAT?

„Měli bychom jít na logopedii. Verunce už je pět let a pořád říká pejsek místo pejsek, neumí R a řízek je spíš žížek. Kam ale půjdeme? Ve školce mají děti logopedický kroužek, ale Verunčina nejlepší kamarádka chodí do logopedické ambulance na zdejší polikliniku. Kdo nám poradí? Co je lepší? A je v tom vůbec nějaký rozdíl?“ ANO, JE. V České republice je totiž logopedická péče poskytována v rámci tří resortů:

- **Ministerstva zdravotnictví**
- **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)**
- **Ministerstva práce a sociálních věcí**

Logopedem se stává absolvent Pedagogické fakulty, který zakončí obor Speciální pedagogika se specializací Logopedie – Surdopedie (sluchové vady) státní závěrečnou zkouškou.

Nejrozšířenější logopedická péče je poskytována v **logopedických ambulancích** nebo v **logopedických poradnách**. Jedná se o zařízení, ve kterých je logopedická péče poskytována v rámci zdravotního pojištění. Když má logopedická ambulance nebo poradna smlouvy se zdravotními pojišťovnami, klient má péči hrazenou ze zdravotního pojištění. Pokud poradna tyto smlouvy nemá, hradí si klient péči sám.

V logopedických poradnách pracuje:

- **logoped** – absolvent pětiletého magisterského studia Pedagogické fakulty, obor speciální pedagogika: logopedie – surdopedie. Tento logoped je zařazen do tzv. předatestační přípravy a pracuje pod supervizí **klinického logopeda**,
- **klinický logoped** – má stejné pětileté vzdělání jako logoped. Po ukončeném magisterském studiu navazuje postgraduální vzdělání – atestace. Po úspěšně absolvované specializační přípravě ukončené praxí a atestací se logoped stává klinickým logopedem. Ten může pracovat samostatně bez odborného dozoru, může si otevřít vlastní soukromou logopedickou ambulanci nebo poradnu.

Kromě těchto pracovišť se s logopedem a klinickým logopedem můžeme setkat také v nemocnicích na lůžkových odděleních foniatrie, pediatrie, neurologie, rehabilitace, LDN, v lázních atd.

Kliničtí logopedi jsou organizováni v **ASOCIACI KLINICKÝCH LOGOPEDŮ**, která zajišťuje jejich celoživotní vzdělávání, akreditaci odborných kurzů a vyjednává podmínky práce s Ministerstvem zdravotnictví.
www.klinikalogopedie.cz

S logopedickou péčí se můžeme setkat také ve školách, školkách nebo speciálně pedagogických centrech pro děti s vadami řeči (SPC). Zde je péče hrazena Ministerstvem školství. V těchto zařízeních nejčastěji pracuje:

- **logopedický preventista** – je středoškolsky vzdělaný pedagog, který absolvoval **kurz logopedické prevence** (v rámci mateřských škol se často jedná o paní učitelky, které zde pracují). Náplní práce logopedického preventisty je rozvoj komunikačních dovedností u dětí předškolního věku,
- **logoped** – absolvent pětiletého magisterského studia Pedagogické fakulty, obor speciální pedagogika: logopedie – surdopedie. Tento logoped dále nepokračuje v postgraduálním vzdělávání jako klinický logoped. Logoped nemá kompetence provádět logopedickou diagnostiku vad a poruch řeči. Měl by se zabývat rozvojem komunikačních schopností a řečovou výchovou, nikoliv logopedickou terapií.

Logopedi v rezortu MŠMT jsou zaštitováni organizací **ASOCIACE LOGOPEDŮ VE ŠKOLSTVÍ**.
www.alos.cz

V rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí mohou působit logopedi, kliničtí logopedi i speciální pedagogové se specializací logopedie a surdopedie. Kvalifikace, která je u daného pracovníka nutná, vždy záleží na konkrétním typu pracoviště a náplni práce v dané oblasti.

3. JAK BY MĚLA VYPADAT PRVNÍ NÁVŠTĚVA NA LOGOPEDII

Chystáte se se svým dítětem na logopedii, ale moc nevíte, co vlastně můžete očekávat? Říkáte si, že tam určitě bude muset mluvit, opakovat slova a třeba cvičit s jazykem. Co když mluvit nebude? Co když se tam bude bát? Bude nebo nebude spolupracovat? Každé dítě je jiné a s tím je třeba počítat. Některé řekne ihned ve dveřích: „Ahoj teto!“ Jiné pozdraví: „Dobrý den.“ A další neřekne třeba vůbec nic.

Ne vždy probíhá návštěva u lékaře nebo na logopedii bez problémů. Dítě může mít strach z nové osoby a nového prostředí. Může být ostýchavé a nesmělé. Najdou se i děti, které v průběhu několika prvních návštěv vůbec verbálně nekomunikují a neřeknou nic. I na tuto variantu však musí být logoped připraven! Stejně jako na to, že přijdou děti, které pusu nezavřou, a dozvíte se i to, co byste nemuseli.

První dojem je vždy velmi důležitý a často vám napoví, jak bude návštěva probíhat. Základním klíčem k úspěchu je, aby se logopedovi podařilo navázat s dítětem i jeho rodiči pozitivní kontakt. Může se samozřejmě stát, že dítě nezačne komunikovat ihned. Od toho je tu logoped, který by měl umět dítě zaujmout obrázkami, hrou, kresbou nebo jinou činností, která odpovídá jeho věku.

Již dávno jsou pryč doby, kdy v logopedických ambulancích seděly paní v bílém plášti, na stole měly velké zrcadlo a vyžadovaly od dětí opakování slov. Dnes jsou logopedické ambulance a poradny vybaveny krásnými hračkami, vzdělávacími pomůckami, logopedickými pexesy a celou řadou originálních a barevných knížek a pastelek. Na moderních pracovištích se využívají tablety s logopedickými aplikacemi nebo počítačové programy. U stolu už nesedávají paní v bílém plášti, ale úplně normálně oblečené paní logopedky a páni logopedi.

V úvodu sezení musí každý logoped založit tzv. **logopedickou kartu**, ve které má zapsány všechny důležité údaje týkající se dítěte. Jedná se o osobní údaje (jméno, adresa, datum narození, rodné číslo, kód zdravotní pojišťovny). Dále je velmi důležité, aby byla v kartě zapsána osobní a rodinná **anamnéza**. Tyto údaje jsou podstatné především v souvislosti s vývojovými vadami řeči. Když logoped zjišťuje, jaké by mohly být příčiny vzniku vady řeči, jsou pro něj anamnestické údaje velmi cenné a důležité.

K osobní a rodinné anamnéze patří například informace týkající se:

- těhotenství a porodu dítěte,
- nemocí a úrazů, které dítě prodělalo v raném věku,

- operací a jiných závažných stavů,
- užívání léků,
- informací o psychomotorickém vývoji – kdy začalo dítě sedět, lézt, chodit, zda byla nutná rehabilitace (např. Vojtova metoda),
- vývoje řeči – kdy se objevila první slova, krátké věty, jak se tvořila slovní zásoba,
- dědičnosti chorob a vad řeči (např. opožděný vývoj řeči, koktavost apod.),
- jakou jí dítě stravu, jak přijímá tekutiny – zda bylo kojeno, jak dlouho bylo kojeno, odkdy jí příkrmy, tuhou stravu, zda nemá obtíže se žvýkáním a polykáním (tyto schopnosti mají velmi důležitý vliv na vývoj motoriky mluvidel, pohyblivost svalů v oblasti obličeje – rtů, tváří, jazyka, měkkého patra).

Velmi důležité je, aby logoped navázal dobrý kontakt s dítětem a vyšetření probíhalo v přátelské atmosféře. Vždy bereme ohled na to, jak staré dítě na logopedii přichází. V dnešní době se na logopedii začíná pracovat s dětmi ve věku od tří let, někdy i dříve. Proto je samozřejmě důležité, aby samotné vyšetření probíhalo podle úrovně věku dítěte. Jinak můžeme pracovat s tříletým nebo mladším dítětem a jinak s pětiletým dítětem či předškolákem. Základem úspěchu je, aby byl průběh vyšetření zajímavý a zábavný. Mezi logopedem a dítětem by mělo dojít k rozhovoru, který se odehrává při hře s obrázky, knížkou nebo jinou logopedickou pomůckou. Velmi důležité je dítě na návštěvu logopedie pozitivně připravit a motivovat. Velkou chybou je, když rodiče už při příchodu oznamují, že dítě určitě mluvit nebude, že se bojí, apod. Také přítomnost více osob (rodinných příslušníků) není vždy žádoucí. Dítě se může cítit pod tlakem, není uvolněné a může mít pocit, že nemá dostatek prostoru pro vyjádření svých schopností a dovedností.

V průběhu rozhovoru se logoped zaměřuje na tyto oblasti:

Porozumění řeči

V první řadě je potřeba zjistit, zda dítě dobře rozumí (některé děti mohou mít v souvislosti s obtížemi při vývoji řeči problémy s porozuměním). Především u menších dětí (2–3 roky) je možné včas zjistit, zda dítě dobře rozumí pokynům a má dostatečnou aktivní a pasivní slovní zásobu. V praxi se porucha porozumění může zaměňovat za projevy neposlušnosti, vzteku, vzdoru, autistické projevy. Rodiče často hovoří o tom, že je dítě neposlušné, nereaguje na pokyny a dělá, že neslyší. Příčinou těchto projevů může být zcela jiný důvod než vztek či vzdor.

Produkce řeči

V průběhu rozhovoru si logoped všímá, zda je spontánní projev dostatečně srozumitelný. Při práci s obrázky nebo knížkou se zaměřuje na to, jestli **aktivní a pasivní slovní zásoba** odpovídá věku stejně jako **vyjadřovací schopnosti**.

Tvorba jednoduchých i rozvitých vět, užívání všech slovních druhů, gramatika a předložkové vazby – to vše je také předmětem vyšetření řeči.

Také plynulost, správné tempo a dýchání jsou důležitými atributy řeči, které srozumitelnost ovlivňují.

Správná výslovnost

Nácvik správné výslovnosti a celkové opoždění (nebo nemluvení) jsou nejčastějšími důvody k návštěvě logopeda. Všechny hlásky mají svůj vývoj a jejich vznik odpovídá určitému věku. Když přijde na logopedii čtyřleté dítě, které neumí vyslovit hlásku R, ale má dobře pohyblivý jazýček, víme, že s nácvikem nemusíme spěchat a můžeme vyčkat do pěti let. Logoped vždy hodnotí výslovnost vzhledem k danému věku dítěte. Kromě výslovnosti je také potřeba zjistit, jak jsou **ohebná mluvidla**. Před zrcadlem se provádějí cviky jazyka, rtů, mimiky.

Jemná motorika, grafomotorika

Správná pohyblivost mluvidel úzce souvisí s dalšími jemnými pohyby, které provádějí ruce a prsty. U dětí se tedy zaměřujeme na vyzrálou jemnou motoriku a následně také grafomotoriku (kresby). Logoped zjišťuje, kterou rukou dítě drží tužku, a jestli má správný úchop. Dále zjišťuje, zda kresba odpovídá věku dítěte. Správný úchop a vyzrálá kresba s jemnou motorikou jsou důležitými předpoklady pro následný nácvik psaní ve škole.

Zrakové a sluchové vnímání

Bludiště, hledání rozdílů na obrázcích, rozlišování stínů a obrysů, poznávání barev a spousta dalších úkolů tohoto typu děti baví. Schopnost zvládat tyto a jim podobné úkoly je důležitým předpokladem pro rozlišování písmen, číslic, tvarů a rozvoj správného čtení.

Dobrý sluch a správné sluchové vnímání a rozlišování zvuků je jedním z nejdůležitějších smyslů ovlivňujících řeč. V předškolním věku zjišťujeme, zda děti rozlišují podobně znějící hlásky a slova (buben – pupen, kos – koš, pere – bere, pes – pas).

Paměť

Dětská paměť bývá lepší než dospělácká. Co bychom za ni dali, když se snažíme porazit děti v pexesu. Na logopedii nás zajímá především tzv. **krátkodobá verbální paměť**. Když je vzhledem k věku dobře vyzrálá, dítě umí písničky, říkanky, zopakuje větu přesně tak, jak ji od nás slyší. (Ve třech letech by mělo dítě zopakovat tříslovnou větu, ve čtyřech čtyřslovnou atd.) Nevzrálá krátkodobá verbální paměť může být symptomem vývojové vady řeči.

Jak dlouho vyšetření trvá?

Logoped potřebuje mít na komplexní vyšetření vyhrazený dostatečný časový prostor, aby bylo možné dobře navázat kontakt s dítětem i s rodiči. Důležité je, aby bylo dost času pro vyšetření, hru i rozhovor a případné dotazy. Malé děti se dokáží soustředit maximálně dvacet minut. Na celkové vyšetření je potřeba počítat alespoň se 45 minutami.

Když logoped na základě komplexního vyšetření dokáže stanovit diagnózu a ví s jistotou, o jakou vadu řeči se jedná, měl by sdělit rodičům svůj závěr a nastínit, jakým způsobem bude probíhat následná logopedická terapie.

V některých případech není pouze logopedické vyšetření dostačující a jsou potřebná i jiná odborná vyšetření. Ta se většinou týkají dětí s opožděným vývojem řeči, vývojovou dysfázií, autismem apod. V případě, že jsou tato vyšetření potřebná, by měl logoped rodiče o tomto faktu informovat, doporučit konkrétní odborníky a předat na ně kontakt. Ten, kdo je povinen rodičům napsat doporučení k odborným vyšetřením, je vždy pediatr. Důležité je, aby logoped vysvětlil, proč jsou tato vyšetření důležitá a co pozitivního by měla následné logopedické diagnostice a terapii přinést. Logoped sepíše podrobnou logopedickou zprávu, kterou rodiče předají dětskému lékaři nebo dalším odborníkům, které v budoucnu s dítětem navštíví. Na základě této logopedické zprávy si lékaři mohou lépe udělat představu o tom, co dítě trápí a jaká je předpokládaná vada řeči. Na základě dalších odborných vyšetření je možné přistupovat k případu komplexněji a s přesností stanovit správnou diagnózu a vytvořit následnou terapii.